

บทปริทัศน์หนังสือ (Book Review)

เด็กเก็บว่าว (The Kite Runner) : การล่มสลายของมนุษยธรรม ภายใต้ศักราชแห่งชนชั้น

ขวัญชนก นัยจรรย์¹Kwanchanok Naicharan¹

เด็กเก็บว่าว (The Kite Runner) ของ ฮาเหล็ด โฮเซนี (Khaled Hosseini) แปลเป็นภาษาไทยโดย วิษณุฉัตร วิเศษสุวรรณภูมิ ‘เด็กเก็บว่าว’ ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี 2546 และถูกตีพิมพ์ซ้ำจนได้รับการยกย่องว่าเป็นหนังสือคลาสสิกสมัยใหม่ ด้วยความนิยมจาก #1 New York Times Bestseller นวนิยายแปลเรื่องนี้ถูกนำมาตีพิมพ์ซ้ำโดยสำนักพิมพ์เนชั่นบุ๊คส์ เมื่อปี พ.ศ. 2562 และจากคำโปรยหน้าปกของการตีพิมพ์ครั้งนี้ “ความรู้สึกผิดที่ติดค้างในใจ ยังมีทางไหมที่จะชดเชย” ย่อมชี้ชวนให้ผู้อ่านพินิจตัวบทในประเด็นของสังคมและความรู้สึกผิดที่ติดตรึงอยู่ในใจ ขณะเดียวกับที่ปกหลังได้โปรยถ้อยคำอันบาดลึกในความรู้สึก “สำหรับคุณ กว่านี้อีกพันเท่าก็ยังไหว” จากคำโปรยทั้งสองบทนี้จึงนำมาสู่การพินิจ ‘เด็กเก็บว่าว’ ในฐานะวรรณกรรมที่ทำลายมนุษยธรรมด้านการล่มสลายของมนุษยธรรมภายใต้ศักราชแห่งชนชั้น

¹ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Thai Language Major, Humanities and Social Science, Rajabhat Pibulsongkram University

*Corresponding author; email: nkhwanchanok@hotmail.com

(Received: 15 August 2021; Revised: 26 November 2021; Accepted: 28 December 2021)

เรื่องของ ‘เด็กเก็บว่าว’

เรื่องราวของเด็กเก็บว่าวเล่าผ่านมุมมองบุรุษที่ 1 ‘ผม’ คือ อาเมียร์ ที่ถ่ายทอดเรื่องราวผ่านตัวละครอาเมียร์และฮัสซานซึ่งอยู่ต่างสถานะและต่างชนชั้น “ผมเป็นชาวพาทุน เขาเป็นฮাজারา ผมคือสุหนี่ เขาคือซื่อห์” (น. 29) ผ่านฉากของช่วงเวลา ปี 1975 กรุงคาบูล ประเทศอัฟกานิสถาน ซึ่งในช่วงเวลานั้นเป็นเมืองที่งดงามทั้งความเจริญทางด้านวัตถุและความงดงามของวัฒนธรรม ก่อนที่อัฟกานิสถานจะตกอยู่ในเงามืดของสงครามหลายต่อหลายครั้ง ปมของเรื่องเกิดขึ้นจากประเพณี ‘การแข่งว่าว’ ซึ่งเป็นประเพณีเก่าแก่ประจำฤดูหนาวของอัฟกานิสถาน “การแข่งขันจะเริ่มตั้งแต่เช้าตรู่และจะไม่จบจนกว่าจะเหลือเพียงว่าวของผู้ชนะเพียงตัวเดียวผกาดอยู่บนท้องฟ้า” (น. 51) ว่าวสีฟ้าตัวสุดท้ายของผู้ฝ่ายแพ้การแข่งขันถูกเก็บขึ้นมาราวกับของมีค่าที่ฮัสซานต้องรักษามันแม้จะต้องแลกด้วยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทั้งหมดที่เขาມີก็ตาม เพียงเพื่อจะมอบว่าวสีฟ้านี้ให้กับอาเมียร์ผู้เป็นนาย ว่าวถูกประกอบสร้างอย่างตั้งใจให้เป็นสัญลักษณ์แห่งศักดิ์ศรี สื่อสัญลักษณ์แห่งความท้าทายมนุษยธรรมภายใต้วัฒนธรรมอันงดงาม ความโดดเด่นโดยตลอดเรื่องเต็มไปด้วยสัญลักษณ์ (sign) และภาพแทน (representation) อันนำไปสู่การตีความให้เห็นความเหลื่อมล้ำทางสังคม ความแตกต่างระหว่างชนชั้น และการถูกกดขี่ข่มเหงได้ตลอดทั้งเรื่อง

คนของผมหรือชาวพาทุนกดขี่ข่มเหงชาวฮাজারา ชาวฮাজারาเคยลุกฮือขึ้นต่อต้านชาวพาทุนในศตวรรษที่ 19 แต่ชาวพาทุนก็ “ปราบปรามด้วยความโหดเหี้ยมอันสุดจะบรรยาย” คนของผมได้ฆ่าชาวฮাজারา ขับไล่จากที่อยู่อาศัย เผาบ้าน แล้วจับพวกผู้หญิงมาขาย เหตุผลหนึ่งที่ชาวพาทุนกดขี่ชาวฮাজারาไว้นั้น เพราะชาวพาทุนเป็นมุสลิมนิกายสุหนี่ ชาวฮাজারาเป็นมุสลิมนิกายซื่อห์ (น. 14)

ข้อความข้างต้น ถูกประกอบสร้างไว้ในตอนต้นของเรื่องเพื่อปูพื้นเรื่องราวให้ผู้ผู้อ่านเห็นความแตกต่างระหว่างชนชั้นที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนั้นในทัศนะของผู้วิจารณ์จึงมีความเห็นว่าการตีความความแตกต่างระหว่างชนชั้นเป็นประเด็นที่โดดเด่นมากใน ‘เด็กเก็บว่าว’ แม้เด็กเก็บว่าวมักจะถูกตีความในฐานะของความรู้สึกผิดที่ต้องการการแก้ไข หรือการทำร้ายคนใกล้ชิดเพียงเพราะความรู้สึกผิด หากแต่ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่าประเด็นในด้านการล่มสลายของมนุษยธรรมภายใต้ศักดิ์ศรีทางชนชั้นนั้นเป็นประเด็นที่น่าสนใจ และการให้ความสำคัญกับคนชายขอบหรือชนชั้นล่างในตัวบทจะนำไปสู่การวิจารณ์เพื่อเปิดประตูสู่สันติภาพแห่งมวลมนุษยชาติได้ชัดเจนมากขึ้น

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ : เกิดมาเป็นหรือถูกทำให้เป็น

ฮัสซานกับอาลีเป็นบ่าวที่มีความซื่อสัตย์และภักดีต่อกันมา ทั้ง ๆ ที่ผู้เป็นนายก็ปฏิบัติกับพวกเขาอย่างกับไพร่พล ไม่มีเลือดเนื้อ และไม่มีจิตใจ เพียงเพราะเขาเป็นคนอีกชนชั้นซึ่งถูกทำให้เป็นชายขอบโดยเจ้าของพื้นที่ พวกเขาจึงไร้ซึ่งศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์เพียงเท่านั้นจริง ๆ หรือ? เรื่องเด็กเก็บว่านนำเสนอความต้อยต่ำของชนชั้นผ่านตัวละครซึ่งเป็นภาพแทนของชนชั้นต่ำไว้หลายตอน เช่น “การที่ฮัสซานโตมาเป็นคนไม่รู้หนังสือเหมือนอาลีและชาวฮาดราส่วนใหญ่นั้น ถูกลิขิตมาแล้วตั้งแต่นาทีที่เขาลืมตาดูโลก หรือบางทีอาจจะตั้งแต่ช่วงขณะที่เขาปฏิสนธิในมดลูก” (น. 31) จากข้อความนี้จึงเห็นได้ชัดว่าความเป็นชนชั้น ถูกนำเสนอให้มีความทำลายมนุษยธรรมของผู้คนผ่านตัวละครฮัสซานกับอาลีที่พวกเขาเกิดมาเป็นชนชั้นต่ำ หรือพวกเขาถูกสังคมทำให้เป็นชนชั้นต่ำกันแน่ จะเห็นว่าความเป็นชนชั้นต่ำที่แสดงผ่านบทบาทของฮัสซานกับอาลี สองพ่อลูกซึ่งเป็นตัวละครเอกที่นอกจากจะมีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่องแล้ว ยังเป็นตัวละครที่กระตุ้นให้ผู้คนเห็นถึงความเหลื่อมล้ำในสังคมอันเนื่องมาจากชนชั้น และการถูก ‘ทำให้เป็น’ ทั้ง ๆ ที่พวกเขาเลือกเกิดไม่ได้ และเขาได้เลือกที่จะเป็นคนดีอย่างบริสุทธิ์แล้ว แต่กลับไม่มีความหมายแม้แต่น้อย

ฮัสซานมีสถานภาพเป็นลูกชายของอาลีและชานาอูบาร์ซึ่งเป็นชาวฮาดรา เขาเติบโตขึ้นมาในบ้านหลังใหญ่ ณ กรุงคาบูล เมื่อฮัสซานเกิดได้ไม่ถึงสัปดาห์แม่ของเขาก็หนีตามผู้ชายไป อาลีจึงต้องเลี้ยงดูลูกชายเพียงลำพัง โชคดีที่ฮัสซานเกิดในเวลาไล่เลี่ยกับอาเหมียร์ลูกชายของบับบา (ผู้วิจารณ์ใช้คำเรียกตามที่ปรากฏในเรื่อง) ผู้เป็นเจ้าของบ้านชาวพาสทูน (Pashtun) และเป็นเจ้านายของอาลี จึงทำให้บ่าวอย่างฮัสซานและนายอย่างอาเหมียร์มีแม่แทนคนเดียวกัน “ผมกับฮัสซานดื่มนมร่วมเต้าเดียวกัน หัดเดินบนสนามหญ้าผืนเดียวกัน หัดพูดคำแรกภายใต้หลังคาเดียวกัน ผมพูดว่าบับบา เขาพูดว่า อาเหมียร์ ชื่อของผม” (น.16) จะเห็นว่าตัวละครฮัสซานถูกประกอบสร้างให้เป็นผู้ซื่อสัตย์และเทิดทูนอาเหมียร์ผู้เป็นนายตั้งแต่แรกเกิด ผ่านการเรียกชื่อซึ่งปกติแล้วเด็กจะเรียกชื่อพ่อแม่ได้ก่อนเป็นคำแรก หากแต่ฮัสซานกลับเรียกชื่อของผู้เป็นนายเป็นคำแรกในชีวิตของเขา ประเด็นนี้จึงเป็นสัญญาณที่ชี้ชวนให้ตีความความเป็นบ่าวที่ถูกทำให้เป็นโดยชนชั้น พวกเขาต้องอุทิศชีวิตแก่กันตั้งแต่มิรู้ความ เรื่องดำเนินไปภายใต้การตอกย้ำให้เห็นถึงความต่ำต้อยของชนชั้นผ่านตัวละครฮัสซาน เช่น อาเหมียร์ไม่เคยให้เกียรติฮัสซาน และไม่เคยมองฮัสซานอย่างเท่าเทียมกับชาวพาสทูนแบบเขา ดังความคิดตอนหนึ่งว่า “เสียงเย็บเย็บมีดดม เสียงหนึ่งก็กระซิบอยู่ในหู ใต้เศียรฮาดราไร้การศึกษาคนนี้จะมารู้อะไร อย่างดีโตขึ้นมันก็เป็นได้เพียงพ่อครัว กล้าได้อย่างไรมาวิจารณ์งานเรา” (น. 37) นอกจากนี้อาเหมียร์ไม่แม้แต่จะบอกกับใคร ๆ ว่าเขาและฮัสซานเป็นเพื่อนกันทั้ง ๆ ที่ผูกพันกันมาตั้งแต่แรกเกิด เพียงเพราะฮัสซานเป็นสายเลือด

ชนชั้นผู้ต่ำต้อย ดังความตอนที่อาเมียร์ตามหาฮัสซานหลังจากฮัสซานวิ่งออกไปเก็บว่าว ชายผู้บอกทางถามอาเมียร์ว่า “เด็กอย่างเธอมาหาอาหารที่นี่ ค่า ๆ มีด ๆ ทำไม” ... “เขาเป็นลูกคนใช้ที่บ้าน” ผมตอบ ชายแก่เล็กคิ้วหงอก “จันรี เจ้าอาหาราโชคดีมีนายที่ห่วงใย พ่อของมันควรจะคุกเข่าลงแล้วใช้ชนดาปิดฝุ่นที่เท้าของเธอนะ” (น.68) ข้อความนี้แสดงให้เห็นความต่ำต้อยของชนชั้นได้ชัดเจนตอนหนึ่ง ในขณะที่ผู้เป็นนายไม่เคยให้เกียรติ แต่บ่าวอย่างฮัสซานก็ยังคงรักดีด้วยชีวิตและศักดิ์ศรีทั้งหมดที่เขามี ดังคำพูดของฮัสซานว่า “สำหรับคุณ กว้านี้ก็พันเท่าก็ยังไหว!” (น. 66) ฮัสซานแลกความเป็นมนุษย์ของตนเพียงเพราะต้องการจะปกป้องว่าวสีฟ้าที่อาเมียร์ปรารถนา เนื้อหาของเรื่องตอนนี้ผู้ประพันธ์ได้สร้างตัวละครฝ่ายร้ายคืออัสเซฟให้เป็นผู้ที่มีความเป็นชาตินิยมและหยิ่งผยองในเผ่าพันธุ์ความเป็นคนพื้นเมืองชั้นสูงของตน ดังข้อความ “มันก็แค่ไอ้อาหาราตัวหนึ่ง” อัสเซฟว่า แต่คามาลเอาแต่หลบตา ... อัสเซฟคุกเข่าลงข้างหลังฮัสซาน วางสองมือลงบนสะโพก แล้วยกกันเปลือยของเขาขึ้น มือข้างหนึ่งยังจับหลังของฮัสซาน อีกข้างปลดเข็มขัด แล้วรูดชิปกางเกงยีนส์ ลดกางเกงในลง เขาขยับอยู่ข้างหลังฮัสซาน” (น. 73) ขณะที่ฮัสซานถูกอัสเซฟเด็กเกเรผู้บ้าคลั่งและกามวิปริตข่มขืนอย่างทารุณ แต่เจ้านายอย่างอาเมียร์ไม่เคยแม้จะคิดที่จะปกป้องเขา ดังข้อความ “ผมวิ่งเพราะข้าขาด ... ผมปรารถนาจะเป็นคนข้าขาด เพราะอีกเหตุผลซึ่งเป็นเหตุผลแท้จริงที่ผมวิ่งก็คือ อัสเซฟพูดถูก โลกนี้ไม่มีอะไรฟรี ฮัสซานอาจจะเป็นสิ่งที่จะต้องแลก เป็นแกะที่ต้องเชือด เพื่อให้ได้มาซึ่งบับบา ส่วนการทำเช่นนั้นจะยุติธรรมหรือไม่ นั่น คำตอบหนึ่งผุดขึ้นมาก่อนจะทันห้ามใจ ฮัสซานก็เป็นแค่อาหาราไม่ใช่หรือ” (น. 74-75) ยิ่งไปกว่านั้นคือทั้ง ๆ ที่อาเมียร์เห็นว่าฮัสซานรักดีต่อตนเพียงใด แต่เขาก็กังหนักรั้งถึงแต่ผลประโยชน์ของตนอย่างเดียว “ผม กวาดตามองดูว่าวว่าวฉีกขาดหรือเปล่า ... ผมแกล้งทำเป็นไม่เห็นคราบสีเข้มที่ก้นกางเกง หรือหยดเล็ก ๆ ที่หยดจากหว่างขาเปื้อนหิมะเป็นสีคล้ำ (น. 75)

อาเมียร์และอัสเซฟเป็นภาพแทนของคนที่เกิดมาในชาติพันธุ์ของชนชั้นสูง แต่กลับมีติดบอดทางความคิด และวิปริตรวกับไม่ใช่มนุษย์ ขณะที่ฮัสซานกับอาลีเป็นภาพแทนของผู้ที่เกิดมาในชนชั้นที่ต่ำต้อย ไม่ว่าพวกเขาจะปฏิบัติตนเป็นคนดีสักเพียงใด หากแต่ไม่เคยมีค่า เพียงเพราะเขาเกิดมาเป็นหรือถูกทำให้เป็น ‘ชนชั้นต่ำ’ ในสายตาของผู้มีความคิดและจิตใจคับแคบที่บังเอิญเกิดมาเป็นหรือถูกทำให้เป็น ‘ชนชั้นสูง’ ตอกย้ำประเด็นสำคัญคือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งควรมีอย่างเสมอภาคให้กับมนุษย์ทุกคน หรือนั่นอาจจะมียุติธรรมแค่เพียงในสังคมแห่งอุดมคติเท่านั้น เพราะความเป็นจริงที่แสดงผ่านตัวบทได้ เสียแต่ทางสำนักของมนุษย์ผ่านบทบาทของตัวละครในฐานะภาพแทนให้เห็นชัดว่าศักดิ์ศรีเป็นเพียงนามธรรมและมีให้สำหรับกลุ่มชนบางกลุ่มเท่านั้น ประเด็นนี้จึงเป็นชนวนสำคัญที่ยั่วล้อและท้าทายมนุษยธรรมในใจของผู้คนได้เป็นอย่างดี

เมื่อ ‘ว่าว’ ขาด : ขาดิพันธุ์และสายเลือด

การแบ่งชนชั้นนำไปสู่การเหยียดย่ำศักดิ์ศรีของชนชั้นต่ำ ลักษณะเช่นนี้ถูกประกอบสร้างในเรื่องต่อเนื่องจากรุ่นสู่รุ่น ตั้งแต่รุ่นพ่ออย่างบีบบาที่เหยียดย่ำศักดิ์ศรีของอาลี โดยการเป็นชู้กับชานาอุบาร์ภรรยาของอาลีจนมีฮัสซาน และผู้เป็นนายอย่างบีบบาไม่เคยปริปากบอกเรื่องราวอัปยศกับใครเพียงเพราะชานาอุบาร์เป็นชนชั้นต่ำ “เรื่องนี้น่าอับอาย ผู้คนจะพูดกัน สมัยก่อนชื่อเสียงและศักดิ์ศรีเป็นทุกสิ่งทุกอย่าง” (น. 200) ขณะที่อาลีรู้เรื่องราวมาโดยตลอดแต่เขาไม่เคยคิดทรยศต่อนาย เขารับชะตากรรมก้มหน้าเลี้ยงลูกของนายกับภรรยาของตนเองโดยไม่เคยปริปาก ประเด็นนี้เป็นคำถามที่น่าคิดว่า “บีบบาแข็งใจสบตาอาลีได้อย่างไร อาลีอยู่ในบ้านนั้นวันแล้ววันเล่าได้อย่างไร ทั้งที่รู้อยู่แกล้งว่าถูกนายหลอ่เกียรถืออย่างเลวร้ายที่สุดสำหรับชายชาวอัฟกัน” (น. 202) เป็นเพราะขาดิพันธุ์จึงทำให้เกิดชนชั้นในการแบ่งแยกความเป็นมนุษย์ใช่หรือไม่ ประเด็นนี้ถูกจงใจตอกย้ำให้ชัดเจนด้วยการเหยียดย่ำศักดิ์ศรีชนชั้นต่ำที่ถูกส่งต่อมาในรุ่นลูกอย่างอาเมียร์ที่ตอบแทนความภักดีของฮัสซานโดยการใส่ร้ายว่าฮัสซานขโมยของ เพียงเพราะอาเมียร์รู้สึกผิดจึงอยากให้ฮัสซานออกไปจากบ้านทั้ง ๆ ที่ฮัสซานไม่เคยแม้แต่จะคิดที่จะทำผิดต่ออาเมียร์ แต่ฮัสซานก็ยอมศิโรราบ เพียงเพราะความภักดี ดังความตอนที่บีบบาถามฮัสซานว่า “ฮัสซาน แกล้งขโมยเงินกับนาฬิกาของอาเมียร์หรือเปล่า” ฮัสซานตอบเสียงแหบต่ำคำเดียว “ครับ” ผมผละราวถูกตบใจหายวาบเกือบโผล่ความจริงออกไป แต่แล้วก็เข้าใจ นี่คือการเสียสละเพื่อผมครั้งสุดท้ายของฮัสซาน ถ้าเขาปฏิเสธ บีบบาจะเชื่อเขาเพราะเราทุกคนรู้ว่าฮัสซานไม่เคยโกหก ถ้าบีบบาเชื่อเขาผมจะตกที่นั่งลำบาก (น. 98) และฮัสเซฟผู้ลุ่มหลงในชาติพันธุ์และชนชั้น ฮัสเซฟเหยียดย่ำศักดิ์ศรีของฮัสซานโดยการลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ผ่านการข่มขืน และความเลวร้ายจากการกระทำของชนชั้นสูงอย่างฮัสเซฟยังสืบทอดต่อไปจนถึงรุ่นลูกของฮัสซาน คือ ซอหรับซึ่งเป็นภาพแทนของเยาวชนที่ต้องแบกรับความเป็นชนชั้นต่ำและต้องถูกย่ำยีศักดิ์ศรีโดยผู้มีอำนาจ ซึ่งจากตัวบทคือฮัสเซฟที่นอกจากจะข่มขืนฮัสซานแล้วยังรุมข่มขืนลูกชายของเขา คือซอหรับด้วย ดังข้อความที่ซอหรับพูดกับอาเมียร์ “ผู้ชายพวกนั้น...” ... “พวกมันทำ... ผู้ชายเลวกับอีกสองคน... มันทำ... มันทำกับผม” (น. 281) ในตัวบทฮัสเซฟไม่เคยมองว่าชนชั้นต่ำคือคน เขาจึงพยายามใส่ความเป็นสัตว์ให้กับสิ่งมีชีวิตกลุ่มนี้ เห็นได้จากเขาพยายามทำให้ซอหรับกลายเป็นสัตว์ เหมือนลิงในละครลิง ดังข้อความ “ซอหรับชูแขนทั้งสองแล้วหมุนตัวช้า ๆ เขายืนบนปลายเท้า หมุนตัวอย่างสง่าผ่าเผยย่อเข่า ยึดตัว แล้วหมุนอีก เขาติดนิ้ว หมุนข้อมือ ศีรษะสะบัดไปมาคล้ายลูกตุ้มนาฬิกา กระตืบเท้าให้เสียงกระพรวนดังเป็นจังหวะเข้ากับเสียงกลองทับบลา ... ซอหรับเต้นเป็นวง หลับตาเต้นจนจบเพลง เสียงกระพรวนดังเป็นครั้งสุดท้ายเมื่อเขากระตืบเท้าพร้อมโน้ตตัวสุดท้าย” (น. 248-249)

และอัสเซฟภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนสำคัญในการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ของชนชั้นต่ำ “คุณน่าจะอยู่กับผมที่มาซาร์ เดือนสิงหาคม ปี 1998 ... เราไปทุกบ้าน เรียกผู้ชายทั้งผู้ใหญ่และเด็ก เราอิงมันทิ้งต่อหน้าครอบครัวให้ได้เห็น ให้ได้สำนึกว่าพวกมันเป็นใคร และอย่าได้เผยอ ” ... “เราไปทุกบ้านจะหยุดพักเพียงกินอาหารกับละหมาด” ตอลิบานพูดอย่างพอใจเหมือนเล่าเรื่องงานเลี้ยงฉลองใหญ่ที่เขาเข้าร่วม “เราทิ้งศพไว้กลางถนน ถ้าครอบครัวพยายามจะแอบมาลากศพเข้าบ้าน เราก็กินพวกนั้นด้วย แล้วปล่อยศพไว้กลางถนนหลาย ๆ วัน ทิ้งไว้ให้หมา เนื้อหมาให้หมากิน” (น. 246-247)

จะเห็นว่าประเด็นในเรื่องของการประกอบสร้างตัวละครสองชาติพันธุ์ในลักษณะความแตกต่างระหว่างชนชั้น คือ ชนชั้นสูงและชนชั้นต่ำที่ถูกประกอบสร้างให้มีความแตกต่างกันอย่างเด่นชัดในฐานะผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ โดยชาวฮাজারาในเนื้อเรื่องถูกปฏิบัติราวกับสัตว์ ทำให้เห็นความแตกต่างในลักษณะคู่ตรงข้าม (binary opposition) ที่ชัดเจน กล่าวคือ ยิ่งอัสเซฟยิ่งผยองในชาติพันธุ์ของเขาเพียงใด ความต้อยต่ำของฮাজারาที่แสดงผ่านบทบาทของอัสซานและซอหรับก็ยิ่งชัดเจนมากเพียงนั้น

กลับมาเก็บ ‘ว่าว’ : เมื่อมนุษยธรรมตระหนักรู้

อาเมียร์เป็นตัวละครเอกและเป็นภาพแทนของมนุษย์ผู้มีมนุษยธรรม มนุษย์ที่รู้ว่าตนทำผิดสำนึกผิดและต้องการชดใช้ความผิด แม้อาเมียร์จะทำผิดอย่างมหันต์และเขาก็พยายามหลบหนีความจริง เพราะความรู้สึกผิดในใจของตัวเองที่ได้แสดงพฤติกรรมอันไร้ซึ่งมนุษยธรรมไว้กับอัสซาน ความรู้สึกผิดนั้นยังคงชัดเจนในความทรงจำและในหัวใจของอาเมียร์เสมอ “คาบูลได้กลายเป็นเมืองปีศาจสำหรับผม เมืองของ ฝีปากแหว่ง” (น. 125) เขาคิดว่าเมื่อเปลี่ยนที่อยู่ เปลี่ยนสิ่งแวดล้อมจะทำให้อดีต และความเลวร้ายที่เขา เคยทำจางหายไป “อเมริกาแตกต่างไป อเมริกา คือแม่น้ำไหลเชี่ยว ไม่ใสใจอดีต ผมสามารถเดินลุยแม่น้ำสายนี้ ปล่อยให้บาปของผมจมสู่ก้นบึ้ง ให้สายน้ำพัดร่างผมไปให้ไกล สู่ที่ซึ่งไร้ปีศาจ ไร้ความทรงจำ และไร้บาป ต่อให้ได้เพียงแค่นั้น ไม่ได้สิ่งอื่นอีก ผมก็ยอมรับอเมริกาไว้เต็มหัวใจแล้ว” (น. 125) อาเมียร์เป็นตัวละครตัวกลมที่มีความสมจริง ทั้งรัก โลภ โกรธ หลง เขาอิจฉาที่بابาให้ความเมตตาอัสซานจนเขาแทบจะถูกมองข้าม จึงพยายามหาทางกำจัดอัสซานไปให้พ้นทาง โดยไม่คำนึงถึงมนุษยธรรมใด ๆ ความเป็นคนชั้นต่ำของอัสซานถูกหยิบยกมาเป็นกลไกในการป้องกันตัวทุกครั้งที่อาเมียร์รู้สึกผิด และความรู้สึกนั้นกลายเป็นความแค้นที่ทำให้อาเมียร์ต้องการหลีกหนีอยู่ตลอดเวลา แม้จะแก้ไขความผิดในอดีตไม่ได้แต่โชคชะตาก็พาให้เขาต้องกลับไปทำในสิ่งที่ถูกต้อง

การเดินทางกลับไปกรุงคาบูลซึ่งเป็นบ้านเกิดอีกครั้ง เกิดขึ้นเมื่อเขาารู้ความจริงว่าฮัสซาน คือน้องชายแท้ ๆ ของเขา และขอหีบก็คือหลานชายชาวฮাজারาเพียงคนเดียวของเขา เขาต้องช่วยขอหีบให้รอดพ้นจากอันตรายและมีคุณภาพชีวิตที่ดี การทำเพื่อใครสักคนอย่างจริงจัง ทำให้อาเมียร์ค้นพบมนุษยธรรมในจิตใจของตัวเอง การประกอบสร้างให้อาเมียร์และฮัสซานเป็นพี่น้องร่วมสายเลือด จึงเป็นสัญลักษณ์ของการยอมรับตัวตน และเคารพในศักดิ์ศรีความเท่าเทียมกันของมนุษย์ ดังนั้นเมื่อตัวละครเข้าถึงแก่นเรื่องหรือสัจธรรมของชีวิตแล้วจึงนำไปสู่จุดคลี่คลายของเรื่อง คือ การยอมรับ และเข้าใจ ดังข้อความ “คืออย่างนี้ครับ นายพลซาอิบ พ่อผมนอนกับเมียของคนใช้ เธอคลอดลูกชื่อฮัสซาน ตอนนีฮัสซานตายแล้ว เด็กที่นอนหลับอยู่บนเก้าอี้ยานั้นคือลูกชายของฮัสซาน เขาเป็นหลานของผม นั่นคือเรื่องที่คุณจะบอกเมื่อมีคนถาม” ทุกคนจึงผมเป็นตาเดียวกัน “อีกอย่างนะครับ นายพลซาอิบ อย่าเรียกเขาว่า ‘เด็กฮাজারา’ ต่อหน้าผมอีกเด็ดขาด เขามีชื่อ เขาชื่อขอหีบครับ” ไม่มีใครพูดอะไรอีกจนกินอาหารเสร็จ (น. 318-319) แสดงให้เห็นการยอมรับตัวตนและรากเหง้าของตนเอง นำไปสู่การลดทอนอัตตาความหยิ่งทรนงในชาติพันธุ์ ยอมรับความแตกต่างระหว่างชาติพันธุ์ว่าท้ายที่สุดมนุษย์ล้วนมีศักดิ์ศรีและความเป็นคนอย่างเท่าเทียมกัน ดังตอนจบเรื่องที่อาเมียร์วิ่งไปเก็บวาวให้กับขอหีบ หลังจากเขาพูดกับขอหีบว่า “สำหรับเธอ กว้านี้ก็พันเท่าก็ยังไหว” ผมได้ยินตัวเองพูด ... ผมวิ่ง ผู้ชายที่โตแล้วกลับวิ่งไปกับฝูงเด็กอะอะ แต่ผมไม่สน ผมวิ่งไป ลมพัดตื้อหน้า ปากยิ้มกว้างเท่าหุบเขาพันจ์เชียร์ ผมวิ่ง (น. 327) เรื่องราวของเด็กเก็บวาวปิดฉากที่อาเมียร์ออกวิ่งโดยไม่สนใจว่าเขามีความแตกต่างกับคู่แข่งคนอื่นหรือไม่อีกต่อไป ดังนั้นเมื่อมนุษยธรรมตระหนักรู้ในจิตใจ เมื่อมนุษย์มองมนุษย์ด้วยความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียม สันติสุขก็จะเกิดขึ้นกับผู้คนทุกชนชั้น ทุกภูมิลำเนาเช่นกัน

‘วาว’ ขาด ๆ : ปิดฉากการล่องลอยของมนุษยธรรมและชนชั้น

แม้เด็กเก็บวาวจะถ่ายทอดเรื่องราวให้โลดแล่นในจินตนาการของนักอ่านมาเกือบ 20 ปี หากแต่ในปัจจุบันภาพการรายงานข่าวจากแหล่งข่าวทั่วโลกยังคงนำเสนอการแก่งแย่ง การต่อสู้ และผลัดเปลี่ยน ขั้วอำนาจของคนกลุ่มเดิม ๆ ฉากเดิม ๆ ในตัวบทยังถูกผลิตซ้ำในโลกแห่งความเป็นจริงราวกับภาพยนตร์ที่ถูกนำมาสร้างใหม่ซ้ำแล้วซ้ำเล่า เมื่อมนุษยธรรมล่มสลายภายใต้กำแพงแห่งชนชั้น เมื่อศักดิ์ศรีกับมนุษยธรรมเป็นเส้นขนานที่ไม่บรรจบกัน เราย่อมไม่มีวันพบกับตอนจบของภาพยนตร์เรื่องเดิม ๆ นี้ การถูกย่ำยีเพียงเพราะ ‘เกิดมาเป็น’ หรือ ‘ถูกทำให้เป็น’ ยังคงเป็นประเด็นท้าทายที่ต้องกล่าวถึงอย่างไม่จบสิ้น ทั้ง ๆ ที่เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์เช่นเดียวกันแล้ว ทุกคนควรได้รับศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกันด้วย เรื่องราวของเด็กเก็บวาวได้ชี้แนะและ

ฉายภาพมนุษย์ในอุดมคติที่ควรได้รับความเสมอภาค เข้าใจและยอมรับในความแตกต่างระหว่างชาติพันธุ์ เพราะสิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่ความสงบสุขของมวลมนุษยชาติ ไม่มีสงครามใดที่มีผู้ชนะอย่างแท้จริง พอ ๆ กับที่ไม่มีสงครามใดไม่มีการสูญเสีย และแน่นอนว่าเมื่อมนุษย์สร้างไว้ศีลธรรม วรรณกรรมจึงต้องทำหน้าที่ในการรับใช้และเติมเต็มความเป็นมนุษย์ต่อไป ทำยที่สุดขอขอบคุณใครบางคนที่ทำให้เราได้พบกัน “เด็กเก็บวาว”

บรรณานุกรม

โฮเซน, เค. (2562). *เด็กเก็บวาว* [The Kite Runner] (วิชณฉัตร วิเศษสุวรรณภูมิ, ผู้แปล).

กรุงเทพฯ: เนชั่นบุ๊คส์.

